

DAIVA TAMOŠAITYTĖ

Lietuvos kultūros tyrimų institutas

BLOGIO SAMPRATA SRI AUROBINDO *DIEVIŠKAJAME GYVENIME*

The Concept of Evil in Sri Aurobindo's „Life Divine“

SUMMARY

Sri Aurobindo discusses evil in the context of his original metaphysical theory according to which the problem is a temporary phenomenon indispensable during the evolutionary process. He proposes to see the problem as a relative duality of Divine and Undivine, which is below the eternal Divine perfection and absolute good. Understanding the consequences of nescience and imperfection – relative good, error, falsehood and evil, one cannot avoid falling into human weaknesses and ignorance as well as under the influence of the vital supraphysical sphere. In a terrestrial life and if there is mutual oneness with the Divine Being, one can keep a partial perfection and divinity. The fundamental nature of this Divine Being is absolute True-Consciousness, and its intermediary is our soul. The solving of the problem lies in a spiritual life, when psychic being and man moves towards ever greater perfection and good, and so evil cannot enter. The aim of the True-Consciousness is a dynamic evolutionary transformation of the present laws of being into the Divine on altogether new conditions. Only then can the problem of evil be solved. The concept of Sri Aurobindo is akin to the Christian mystical theory of Saint John of the Cross, which also foresees the transformation of human nature on the basis of perfection and oneness with the Divine.

SANTRAUKA

Sri Aurobindo aptaria blogį remdamasis savo originalia metafizine teorija, pasak kurios į problemą reikia žvelgti ne kaip į moralinio gėrio-blogio dualumo duotybę, bet kaip į laikiną neišvengiamą evoliucijos reiškinį. Tad siūlo apie ją mąstyti kaip apie reliatyvų dieviško-nedieviško dualumą, kurį pranoksta amžinas dieviškasis tobulumas ir absoliutus gėris. Supratus nesąmoningumo ir netobulumo padarinių priežastis – santykinį gėrį, klaidingumą, apgaulę ir blogį – įmanu nepasiduoti tiek žmogiškosioms silpnybėms ir neišmanymui, tiek iš antfizinės gyvybinės sferos, kaip blogio šaltinio, kylančios įtakos. Žemiškame gyvenime taip pat įmanomas kad ir dalinis tobulumas ir dieviškumas, jei laikomasi esminės abipusės vienybės su

RAKTAŽODŽIAI: blogis, gėris, reliatyvumas, dieviškumas, vienovė, perkaita.

KEY WORDS: evil, good, relativity, divinity, oneness, transformation.

dieviškąją būtimi. Tos būties fundamentalus dėsnis yra absoliuti tiesos sąmonė, kurios atstovas yra siela. Dvasinis problemos sprendimo būdas lemia tolydų sielinės esybės ir viso žmogaus judėjimą vis didesnio tobulumo ir gėrio link, o blogio įžengimą padaro neįmanomą. Tiesos sąmonės tikslas yra dinamiškai, per tapsmą dabartinius prigimties dėsnius pakeisti dieviškaisiais, visiškai naujomis sąlygomis veikiančiais žemėje. Tik tada blogio problema bus išspręsta iš esmės. Sri Aurobindo koncepcijai iš dalies artima mistinė krikščioniškoji šv. Kryžiaus Jono samprata, taip pat numatanti žmogaus prigimties perkaitą tobulumo ir vienybės su Dievu sąlygomis.

BLOGIO IŠTAKOS

Turbūt nesuklysimė sakydami, kad blogio ir gėrio kova yra visų religijų, visų humanitarinių mokslų centre. Kad ir kaip būtų pagrįstos teorijos, dogmos ir pasaulėžiūros, vargu ar galima sakyti, jog jos iš esmės atsako į klausimą, kokia šios kovos prasmė ir kuo ji galiausiai turi baigtis. Atsakydamas į vakarietišką Sri Aurobindo teorijos kritiką¹⁹, komparatyvistinės indų filosofijos atstovas S. K. Maitra pažymi: „Vienas stipriausių Sri Aurobindo filosofijos aspektų yra metodas, kuriuo jis sprendžia blogio problemą.“²⁰ Keturioliktame skyriuje „Melo, klaidingumo, neteisybės ir blogio ištakos bei taisyta“ Sri Aurobindo analizuoja priežastis šitos problemos, kuri nuo neatmenamų laikų jaudino ir tebejaudina žmones. Darydamas prielaidą, kad blogis pasaulyje negali būti atsitiktinumas ar nepaaiškinama mįslė, Aurobindo, aptaręs neišmanymo, nedieviškumo ir netobulumo klausimą, siūlo blogio problemą spręsti iš trijų pozicijų taškų: pirma, aptarti blogio reiškinio santykį su absoliutu arba aukščiausią (transcendentinę) tikrove, antra, jo ištakas ir vietą kosminiame veiksmo ir, trečia, veikimą žmoguje.

Kadangi blogis yra neišmanymo ir nesąmoningumo kūriny, jis neturi aukščiausioje tikrovėje šaknų, nes ten, kur yra visiškas žinojimas, negali būti nežinojimo ir jo padarinių. Blogio ir gėrio dua-

lumas egzistuoja tik santykių vienas su kitu, jie yra reliatyvūs, o virš dualumo jų nėra. Kartu šis dualus santykis, kaip jau ištyrėme aname skyriuje, nėra pamatinė būties tiesa, savarankiškos būties, atskirtos nuo dieviškosios ir absoliučios būties ir prigimties, kuri yra absoliutus gėris (*summum bonum*), jis neturi. Šiuo atžvilgiu Aurobindo įžvalgos patvirtina tomistinės metafizikos tiesas (plg. šv. Tomo Akviniečio postulata, kad blogis turi išorines atsitiktines priežastis). Tad proto nuostata, kad gali egzistuoti absoliutus blogis panašiai kaip absoliutus gėris, yra nelogiška. Blogis yra involiucijos, susitinkančios su evoliucija, kaitos ir judėjimo pašaliniai produktai, suvokiami mūsų ribotu protu. Kartu pačiai aukščiausiajai tikrovei jis nėra būtinas, nėra permanentinis būties veiksnys. Tad kaip gali būti, kad vienu metu blogis transcendentinėje tikrovėje neegzistuoja, bet ir nėra atskiras nuo jos? Kodėl Viešpats „Gytoje“ sako: „O Dhanandžaja, nėra visiškai nieko aukščiau manęs. Visa yra suverta ant manęs kaip karoliai – ant siūlo“?²¹ Aurobindo teigia, kad tiesa ir melas, gėris ir blogis nėra tarpusavyje priklausomi, ir paaiškina šį klausimą vaizdingai, esą „priešybių prigimtis yra panaši į šviesos ir šešėlio santykį: šešėlio buvimas priklauso nuo šviesos, bet šviesai šešėlis nėra būtinas.“²² Panašiu būdu

absoliutas santykiauja su tam tikromis savo pamatinių aspektų priešybėmis, mat tos priešybės nėra paties absoliuto priešingi pamatiniai aspektai. Net ir radusis fenomenalios būties atskirumui ir įvairovei, kai atskiros būtybės nenutolsta nuo kad ir mažesnio masto žinojimo, turinčio pradžią absoliučiam žinojime, darna ir tiesa gali išlaikyti savarankiškumą, o blogiui įžengti nesusidarys sąlygos. Tam reikia abipusio ryšio ir sąmonės vienvės: „Kur yra sąmonės-galios vienvė ir visiškas abipusiškumas daugmėje ir įvairovėje, ten savižinos ir abipusio žinojimo tiesa tampa automatiška, o savęs nepažinimo klaidingumas ir abipusis neišmanymas yra neįmanomi“; panašiai ir melui su blogiu užkertamas kelias įžengti į „tiesą, kuri, remdamasi savižinos vienvė, egzistuoja kaip visuma“²³. Šv. Kryžiaus Jono teigimu: „Kai mintis atsitraukia ir nuo anapusinių, ir nuo šiapusinių dalykų, į ją negali įžengti blygybės.“²⁴ Tai reiškia, kad susikoncentruojama į vidinę vienybę su aukščiausia tikrove, kurios neblaško antriniai reiškiniai, ir į tai dėmesį sutelkę įvairūs subjektai išgyvena vidinę vienvę su tiesa ir (subtiliame dvasiniame plane) vienas su kitu. Šioje vietoje atkreiptume dėmesį į potyrio svarbą, kuriuo Aurobindo, kaip ir šv. Kryžiaus Jonas, grindžia metafizines išvagas. Suvokta, perprasta tiesa suprantama ne kaip proto išvados, kurios esti dalinės, spekuliatyvios ar sukonstruotos, o kaip tiesiogiai veikiančios sąmonės rezultatas arba žinojimas per tapatybę. Toks tiesos pažinimas gali būti nedidelis, bet autentiškas ir gera pradžia augti, plėstis, stiprėti iki absoliutaus²⁵. Nagrinėjant kitus du klausimo aspektus – blogio veikimą visatoje ir žmoguje, – potyris vaidina lemiamą vaidmenį.

Kaip jau sakyta, blogis transcendentinėje tikrovėje neegzistuoja, o sąlygos jam susidaro kosminėje išreikštyje, atsiradus laikui, erdvei ir paskirumo principui. Tačiau – kada? Tada, kada negyvoje materijoje prabudo gyvybė, o gyvūnijoje – protas. Aurobindo daro prielaidą, kad tradiciniai pasaulio mitai ir religijos, pripažįstančios antifizinių pasaulių ir jų gyventojų buvimą, remiasi teisingomis empirinėmis slaptų mokymų žiniomis. Panašiai kaip žmogus susideda iš materialaus, gyvybinio ir protinio lygmenų, ir kosmosas susideda iš materialaus, gyvybinio ir protinio lygmenų (pasaulių). Būtent gyvybiniame plane egzistuoja nedarinis, iškreiptos arba ydingos jėgos ir dariniai, net padarai, kurie, iš prigimties pririšti prie tamsos, visokeriopo blogio priežasčių ir pasekmių, aktyviai primeta save žemiškoms būtybėms. Jie be galo apsunkina ir taip nelengvą gyvenimą, nes veikia prieš sielą ir Dievo valią bei tikslus. Visatoje veikia kosminė patyrbė arba dvasia, veikia ir kosminės jėgos, nes visa, kas įgauna pavidalą, trykšta galia. Yra šviesos galios, o yra tamsos galios, kurių tikslas – pratęsti neišmanymo ir nesąmoningumo erą. Šalia tiesos ir gėrio galių gyvuoja melo ir blogio galios. Būtent šią nematomą kosminę plotmę simbolizuoja senovės tikėjimai – tai šviesių ir tamsių jėgų kova dėl galimybės užvaldyti pasaulį ir žmogaus gyvenimą. Vedose tai dievai ir jų oponentai, tamsos ir padalijimo sūnūs, vėlesnėje tradicijoje apibūdinti kaip titantai, gigantai ir demonai, asurai, rakšasai ir pišačiai; senovės iranėnų religijoje (taip pat zoroastrizme, mazdaizme) Ahūra Mazda ir Angra Mainjus, o semitinėse religijose – Dievas su angelais vienoje pusėje ir šėtonas su svita – kitoje. Modernus mokslas nūdien nepripažįsta jokių

būtybių, išskyrus kūniškąsias – nuo bakterijų iki žvėrių. Tačiau Aurobindo kelia klausimą: jeigu egzistuoja nematomos fizinės kosmoso jėgos, kurios veikia gyvų būtybių kūnus, kodėl negalėtų egzistuoti nematomos gyvybinės ir protinės jėgos, kurios veikia jų gyvybę ir protą? O jei beasmenės proto ir gyvybės galios sukuria sąmoningas esybes, kurios veikia fiziniame plane (tai mes), kodėl savo pasauliuose, subtiliuose planuose jos negali suformuoti nematomų sąmoningų esybių? Iš esmės jos turėtų tai padaryti savo „namuose“, pirma galėtų veikti kitur. Aurobindo daro išvadą: kad ir kaip būtų apibūdinamas tikrovės ir mito santykis (mitas juk egzistuoja tikrovėje kaip pasakojimas), jis reprezentuoja teisingą principą. „Tokių atveju pirmasis gėrio ir blogio šaltinis glūdėtų ne žemiškajame gyvenime ir ne evoliuciniame procese vaduojantis iš nesąmoningumo, o gyvybėje kaip tokioje; jos kilmė būtų antifizinė ir atsispindėtų šiapusybėje iš platesnės viršmaterialios prigimties.“²⁶

Individualiame plane kosminių galių veikimą, tarp jų gėrio ir blogio, galima užfiksuoti stebint atsietai nuo kūno protą, širdį ir jutimus. Savistabos ir meditacijos metu išryškėja, kad tai, ką įprasta laikyti „savomis“ galiomis ar impulsais, dažnai ateina iš viršmaterialių lygmenų. Aurobindo atkreipia dėmesį į tai, kad labai svarbu pamatyti, jog tos galios pranoksta įprastą žmogaus mastą. Veikdamos plačiai, jos būna antžmogiškos, dieviškos, titaniškos arba demoniškos, tačiau gali žmoguje sukurti savo struktūras, mažesnes ar didesnes, veikti jame momentais ar ilgesniais laikotarpiais arba užvaldyti visą prigimtį. Ypač blogis peržengia įprastą žmogiškumo ribas ir pasireiškia kaip kažkas gigantiška, neįprasta, neišmatuo-

jama. Tačiau neišmatuojamumas, teigia Aurobindo, nėra tolygus absoliutumui, nes absoliutas nėra dydžio daiktas, jis pranoksta matą. Absoliutą apibrėžia esminės būties laisvė, kuri reiškiasi tiek mažiausiuose, tiek didžiausiuose dydžiuose. Todėl mus gąsdinantis gigantiškumas ar blogio mastas yra baigtinis. Pavyzdžiui, neišmatuojamas skausmas baigiasi arba baigiasi tai, kame jis pasireiškia; įkrinta į neįtrauktą arba, retais atvejais, virsta ekstaze. Neišmatuojamas blogis savo ruožtu sugriautų pasaulį arba tai, kas jį palaikė; visa ir save kartu jis sugrąžintų į dezintegraciją bei nebūtį. Pūsdamasis blogis siekia mėgdžioti begalybę, bet vienintelis dalykas, ką jis gali, tėra milžiniškas dydis. Šalia nenormalaus išsididinimo, laikinumo, apgaulingumo kitas blogį demaskuojantis faktorius yra tai, kad jis gali reikštis tik žemesniuose gyvybiniuose lygmenyse, kuriuos teologai, mąstytojai, menininkai išpūdingai aprašo, vaizduoja ir komentuoja kaip pragarus. Tai „Oro princo jėgos“ – senovės simbolizme oras atstovavo gyvybės principui ir tarpiniams pasauliams, kuriuose gyvybė yra dominuojanti. Involiucijai susiduriant su evoliucija, besirandantis tarpinis lygmuo (kaip iš evoliuciuojančio nesąmoningumo kylantis padarinys) yra neišvengiamas, tačiau tik šitaip galima paaiškinti jo prasmę.

Apie neišvengiamą kontaktą su anapusiniais gyvybiniais pasauliais kalba šv. Kryžiaus Jonas nagrinėdamas priežastis, kurios leidžia tų pasaulių būtybėms, įvardijamoms demonais, įsiskverbti į žemišką gyvenimą. Apgaulė ir melas yra jo pagrindinis įrankis, nes jis blogį vaizduoja kaip gėrį, apsimeta šviesos angelu ir gundo, įperša daug sąvokų ir formų, kurios atrodo geros, ir kas buvo vynas,

tas virsta actu. „Perspėjimuose“ vienuoliams jis demonui, kaip antram priešui, skyrė atskiras pastraipas (tris perspėjimus), kuriuose liepė nepasitikėti tuo, kas atrodo gera, o visada tartis su dvasios vadovu; dėl tos priežasties būti klusniam ir nuolankiam. Antrosios knygos 11 skyriuje šv. Kryžiaus Jonas nuodugnai aptaria atvejus, kai neapdairus žmogus, susižavėjęs antgamtiniais reiškiniiais, nuovokomis, vizijomis, regėjimais ir pan., rizikuoja pakliūti demono valdžion, būti jo apgautas ir suklaidintas, patirti keletriopą žalą, nurodo, koks yra demono įsikišimo poveikis, o 21–27 skyriuose – apie demono sustiprinamus saviapgaulę, blogį ir nuodėmę: „Žmogus baudžiamas tuo, kuo nusideda“ (Išm 11, 16). Čia paaiškinama, kad Dievas leidžia blogį, „atvirkščio suvokimo dvasią“, ir atima malonę tam, kad žmogus suvoktų, jog

Jis neatsilieps pagal žemus apetitus ir troškimus, tai yra leidžia patirti aistrų ir prisirišimų (apetitų) keliamą blogį. Pasak Jono, Dievo nusisukimas yra tiesioginė žmogaus nuopuolio priežastis, kai nenuvulti jis nebegali, bet tai demonams leidžiama dėl to, kad jis (žmogus) pats savo noru pasirinko laikinus pasitenkinimą keliančius dalykus vietoj amžinųjų. Panašiai ir Aurobindo nuodėmę aiškina kaip prisirišimą prie dalykų, kurie atitolina nuo Dievo, o nuodėmių gausina ir didina priešiškos jėgos, visai skatinančios tą atotrūkį (praktinius patarimus ir paaiškinimus jis teikė laiškuose mokiniams). Puolęs žmogus hindu tradicijoje įvardijamas kaip *bhrašta*. Sąvoka apibrėžia žmones, kurie ne šiaip sau klysta, bet, žinodami Dievo žodį, daugiau ar mažiau sąmoningai klumpsta į melą ir atsiduria blogio tamsoje.

BLOGIO ĮVEIKA

Iš to, kas pasakyta, matome, kad Aurobindo nagrinėja problemą ne etiniu, o gnoseologiniu ir kosmologiniu pagrindu. Etika arba moralė randa vietą šioje sistemoje atsižvelgiant į evoliucinę raidą. Materijoje dar nėra psichologinių reakcijų, sąmoningų veiksmų ir atoveiksmių. Grynoji materija yra neatsakinga, neutrali. Blogio, žalos pojūtis atsiranda su gyvybiniu protu. Gyvūnų pasaulyje iškyla kančia, žiaurumas, kova, bet dar nėra moralinio dėmens, tik instinktai. Čia jutiminės gėrio ir blogio vertės jau glūdi malonumo ir skausmo forma. Pasak žinomo Aurobindo aforizmo, jeigu tigras turėtų protą, jis būtų nusikaltėlis! Moralinis atsakas yra sukurtas žmogaus. Religinės sistemos mėgina apčiuoti intelektualinę prieigą, ar-

ba nuodėmės ir dorybės, arba karmos, arba kitą tokią, kuri paaiškintų teisingumo žmonių visuomenėje pamatą. Tačiau būtent sielinė esybė neklystamai skiria gėrį ir blogį, todėl jos suvokimas gali nesutapti su dirbtiniais moralės standartais. Remdamasi aukščiausia tiesa, pranokstančia visus standartus, siela vystosi ir pasiekia būklę, kada blogio ir gėrio skirtis, atlikusi naudingą funkciją, atkrita kartu su *ego*. Ilgame evoliucijos procese sielinę esybę uždengia virš jos įtaisyta ašybė (*ego*), būtina diskriminacijai ir savi-teigai. Tai pagrindinis apribojimo mechanizmas. Klaidingumas kyla iš riboto proto neteisingų vertinimų, o paklusimas *ego* sudaro prielaidas rasti melui, nes ir teisingi vertinimai aukojami savanaudiš-

kiems tikslams, silpnybėms, žemesniems gyvybės interesams tenkinti. Saviapgaulė, sąmoningai atmetama tiesa, žinojimo falsifikacija ilgainiui sukuria sielos įtaigos atmetimo įprotį. Primityvus gyvybinis *ego*, jo troškimai ir geismai yra didžiausia kliūtis ir sumaištis bei sunkumų priežastis. Jis protą pajungia savo tikslams nepaisydamas nieko, tik savo pasitenkinimo ir siekio plėstis, valdyti, vietos po saule. Be individualaus, egzistuoja kolektyvinis *ego*, kuriantis idėjas, interesus, tikėjimus, įsivaizdavimus, kuriuos įtvirtina panaudodamas smurtą, melą, destruktivią agresiją ir žlugdydamas kitas gyvybines sistemas. Kad ir kokiai moralei neva tarnautų, šis *ego* veikia pagal tą patį saviteigos principą, vienodai traktuodamas tiek gėrį, tiek blogį: gera tai, kas naudinga, o bloga – kas nenaudinga ašybei. Todėl lygiai su tokiau pat įkarščiu jis gali tarnauti ir gėriui, pasireiškiančiam altruizmu, atsidavimu, ištikimybe, dosnumu. Morales reliatyvumą tikrovėje nusako posakis: „Nėra to blogo, kas neišeitų į gera“, ir atvirkščiai. Aurobindo patikslina posakio reikšmę, sakydamas, jog gėris išvirsta į blogį ne savaime, o tik dėl to, kad buvo neteisingai panaudotas, kartu blogis „išeina į gera“ įsikišus Dievo malonei, tai yra nutraukus ydingą veiklą. Pažaboti kaprizingą gyvybinį *ego* gali tik į priekį išėjusi sielinė esybė, priversdama gyvybines galias tarnauti jai ir tapti tikrosios dvasinės esybės įrankiu²⁷. Apibendrinamas blogio ištakas Aurobindo rašo: „Iš nesąmoningumo išnyranti ribota sąmonė yra klaidų šaltinis, asmeninis prisirišimas prie ribotumo ir klaidų yra melo šaltinis, o neteisinga sąmonė, vadovaujama gyvybinio *ego* yra blogio šaltinis.“²⁸

Moralinį reliatyvumą teisingai nurodė ir šv. Kryžiaus Jonas: „Moralinio gėrio

esmė yra aistrų pažabojimas ir netvarkingų apetitų sutvardymas“²⁹, tačiau „visą pasaulio kūrinių gerumą, palyginti su begaliniu Dievo gerumu, galima vadinti blogumu. Todėl siela, sudedanti savo širdį į pasaulio gėrybes, Dievo akyse didžiai bloga. Mat kaip blogumas nepriima gerumo, taip ir tokia siela negalės susivienyti su Dievu, kuris yra aukščiausias gėris.“³⁰ Maža to, „skonėjimasis, gėrėjimasis ir gardžiavimasis jau patys savaime, be demono pagalbos, apakina sielą“, o „klaida, pradžioje buvusi maža, pabaigoje tampa didelė.“³¹

Kadangi *ego*, anot Aurobindo, „pragmatiška ir veiksminga fikcija“, reikalinga sąmoningai būtybei išsiskirti iš neterminuotos sąmonės substancijos, negali atlikti abipusiai vienijančio vaidmens, o moralė tik laikinai padeda kontroliuoti aistras (etikos normos yra sutartinės, ir dažnai tai, kas vienoje visuomenėje ar grupėje yra leidžiama, kitoje draudžiama), būtina ne gydyti simptomus, o ieškoti ligos priežasčių ir vaistų nuo jos. Reliatyvus gėris, vedantis į absoliutų gėrį, yra suvokimo pradžia. Galima per amžius rašyti gėrio ir blogio vaisius nuo kosminio medžio, tačiau problema išlieka. Vieninteliu teisingu problemos sprendimu Aurobindo laiko visišką ir radikalią žmogaus prigimties perkaitą. Pirmas žingsnis būtų suskaldytos būties sąmonės išgydymas integracija. Tačiau mėginimo suartėti su kitais nereikia suvokti išoriškai. Antai altruizmas, savo *ego* aukojimas vardan kito *ego* vėl nieko nekeičia, netgi gali daryti žalą, nes kito egocentriškumą padidina, o save apiplėšia. Tad ne gražios ir teigiamos idėjos, veikiančios kaip lengvinančios priemonės, ne savinaika ar savibauda, o dvasinis augimas, leidžiantis iš esmės

patirti vienovę su būtimi ir kitomis gyvomis būtybėmis užtikrintų harmoningą savirealizaciją kiekvienam. Tapatintis reikia ne su kitų protais, širdimis, gyvūbinėmis ašybėmis, nors ir šios randa vietą universalizuotoje sąmonėje, bet su sielomis ir dvasia. Dvasinis tapatumas sukuria tikrą vienybę, išlaisvina iš ašybės ir suteikia pamatinį žinojimą, kaip reikia elgtis. Dėl šio priežasties „dvasinis pašaukimas yra imperatyvus ir pirminis intelektualinių, etinių ar visuomeninių tikslų atžvilgiu, nes pastarieji vis dar priklauso neišmanymo sferai.“³²

Pasak Aurobindo, siekiant dvasinio savęs pažinimo, būtinos trys pasiekimų (*siddhi*) pakopos. Pirmoji – sielos aptiktis. Siela nėra troškimai ir emocijos, tai konkreti esybė, dieviškasis mūsų elementas. Sielai pradėjus vadovauti prigimčiai, protas, gyvybė ir kūnas atsistoja į vietą kaip įrankiai. Ji tampa neklystančiu vedliu per gyvenimą, kreipiančiu į gėrį, tiesą ir dvasinį išbaigtumą. Siela – tai atsijojantis liudininkas, tamsą apšviečianti šviesa, valia, kuri atsisako būti vedama klystkeliais. Dieviška sielinė individualybė turi pakeisti *ego*. Antroji pakopa – pažinti mūsų amžiną patybę (*Self*), be pradę ir bendrą visų būtybių patybėms. Tai išlaisvina ir suvisuotina, ir net aplinkui esant toms pačioms nesąmoningumo sąlygoms, neišmanymas nebevaržo ir neklaidina, nes vidinė mūsų esybė rymo savižinos šviesoje. Trečiasis pasiekimas – patirti ir pažinti Dievą, kuris vienu metu yra ir mūsų aukščiausia transcendentinė Patybė (Viešpatis), ir Kosminė Esatis kaip universalizuojantis mus pamatas, ir Dievybė viduje – sielinė esybė, arba tikroji besivystanti individualybė prigimtyje, kuri yra Jo kibirkštis, dalelė, liepsna, išauganti į amžiną Ugnį, nuo kurios ir

buvo įžiebta. Tik žinodami, kad mūsų veiksmų ir gyvenimo valdytojas yra Dievas, galėsime atsiverti jo galios (*Šaktės*) veikimui, kuri vykdo žmogaus prigimties perkeitimą. Žinojimo išlaisvinimas išlaisvina valią. Laisva valia yra žinojimo padarinys. Žinojimas apvalo, ir blogis nebegali įžengti ten, kur šviečia dvasinės sąmonės šviesa. Jis nyksta. Šydas tarp dieviško ir nedieviško, tampančios ir amžinos būties nuslenka.

Šie klasikiniai pasiekimai – transcendentinio, kosminio ir individualaus Dievo – žinomi religinėse hindų tradicijose, vienuolystės praktikose. Sri Aurobindo doktrinoje būtini visi trys, kad būtų įmanoma pradėti integraciją permainą gamtoje/prigimtyje. Radikalus posūkis į dvasinį tikslą lemia tai, ką teigia pagrindinis tekstas: „Į gūdžią tamsą žengia tas, kas klausiasi neapreikštim, bet dar į gilesnes tamsybes, kas atsidėjęs apreikštybei.“³³ Ši tamsybė yra ta pati šv. Kryžiaus Jono „sielos naktis“ – labai svarbi ir sudėtinga suvokti, o kartu itin tiksliai apibrėžtis. „Sielos perėjimas į vienybę su Dievu yra sielos naktis.“³⁴ Šv. Kryžiaus Jonas naudoja nakties įvaizdį, nes, pirma, apetitų pasaulio dalykams paneigimas yra nelyginant visų žmogaus pojūčių naktis, antra, tikėjimas protui tamsus kaip naktis („tarp visų sukurtųjų ir protui prieinamų dalykų nėra tokių laiptų, kuriais galima pasiekti šį aukštąjį Viešpatį“³⁵), ir, trečia, pats Dievas, nenusakomas ir neaprepiamas, yra kaip naktis³⁶. Perėjus tris naktis, Dievui atsiskleidus dvasioje, o tai paprastai vyksta didelėse sielos tamsybėse, susijungiama su sužadėtine (Dievo Išmintimi). Tada dėl sielos meilės Dievui įvyksta perkeitimas³⁷. Čia tobula meilė ar veikiau jos vaisiai atitinka hindų *anandos* sampratą. „Tobulai suvienijusi savo valią su Die-

vo valia, nes mylėti reiškia stengtis dėl Dievo nusivilkti visa, kas nėra Dievas, ji atrodo kaip pats Dievas ir turi tai, ką turi pats Dievas; siela tampa panašesnė į Dievą, negu į sielą, ji net yra Dievas.³⁸

Tiek šv. Kryžiaus Jonui, tiek Aurobindo svarbi gamtos ir antgamtės perskyra. Jono veikale ši skirtis yra esminė. „Norėdama pasiekti antgamtinį perkeitimą, siela turi savyje aptemdyti ir peržengti visa, kas jos prigimtyje suvokiama pojūčiais ir protu. Tad antgamtiškumas reiškia, kad pakylama virš prigimties, o prigimtis lieka žemiau.“³⁹ „Siela, atsidūrusi tamsoje ir užgesinusi visas savo bei prigimties šviesas, matys antgamtiškai, o ta, kuri norės remtis kokia nors savo šviesa, labiau apaks ir užtruks kelyje vienybės link.“⁴⁰ Senasis žmogus turi mirti: „Jis įvesdins sielą į naują suvokimą, sutramdys visa, kas kilę iš senojo žmogaus, t. y. prigimtinio žmogaus gebėjimą, ir visas jo galias apvilks nauju antgamtiniu gebėjimu. Šitai jo veikla iš žmogiškos jau bus virtusi dieviška, o tai pasiekama vienybės būsenoje, kurioje siela yra ne kas kita, kaip aukuras, ant kurio Dievas garbinamas šlovinimu ir meile, o joje yra vien Dievas.“⁴¹ Tačiau Jono tekstuose akcentuojama individuali žmogaus meilė ir vienovė su Dievu – kas gali paneigti, kad pati svarbiausia ir duodanti visa, ko reikia, – Aurobindo mėgina aprėpti ir kitus dieviškumo aspektus. Regis, jam nepakanka individualaus lygmens tam, kad paaikškintų visatos paslaptis. Jam rūpi visos gamtos perkaita.

Paskutinė ir svarbiausia skirtis, kurią, pasak Aurobindo, reikia pašalinti, yra tarp gamtos ir antgamtės, kuri yra dieviškosios būties savigalia. Šis aspektas Aurobindo metafizinę sistemą daro nebe metafizinę tikrąją prasme, bet nedvilypę visuotinę (šitai ir įvardijama – *pūrna advaita vedanta*) ir suteikia jai naują, dinamišką pamatą. Iki jo niekas nei Vakarų, nei Rytų filosofinėje-teologinėje tradicijoje taip aiškiai ir išsamiai nekalbėjo apie imanentinę būtinybę (lietuvių kalboje pats žodis yra išvestinis iš „būties“, „būti“) permaintyti ne tik žmogaus prigimtį, bet ir visą gamtą žemėje, bent jau dvasiniu pagrindu. Nauja ir ne statiškos, o evoliucionuojančios sielinės (psichinės) esybės samprata. Evoliucija čia suprantama ne kaip amžina akla slinktis į nežinią, o tikslinga, siekianti sublimuoti mums natūralias būsenas į būdingas amžinai tiesos sąmonei. Mūsų integracija nebus baigta, jei neatsiras dinamiškas transformuojantis, keičiantis veikimas. „Reikia, kad visiškai pasikeistų tai, kas mes esame, veikiant antgamtinei galiai ir jėgai“; „dalinio apšvietimo ir vidinių veikimo būdų virsmo nepakanka.“⁴² Savaiminis tiesos judėjimas, tapęs vientisu (integraliu) mūsų prigimties dėsniumi, iš principo išspręstų blogio problemą. Tačiau akivaizdu, kad net ir ankstesni laimėjimai yra tokie aukšti idealai, kad apie šį paskutinį žingsnį galima kalbėti tik įsivaizduojamoje idealioje perspektyvoje. Iki tol pamatas blogiui reikštis išlieka kaip pereinamasis tarpsnis į aukštesnės kokybės būtį.

IŠVADOS

Sri Aurobindo blogio problemą sprendžia ne jo paties ar gėrio ir blogio dualumo pagrindu, bet iš aukštesniosios,

viršdualios tikrovės perspektyvos, kuri jo sistemoje yra dieviškoji tiesos būtis. Siūlomas veiksmingiausias blogio įvei-

kos būdas yra ne etinis ar socialinis, bet dvasinis, ir jis iš dalies gali sutapti su religiniais tikslais. Vedantoje Aurobindo randa savo teorijos ištakas ir pats jas kūrybingai plėtoja. Jo sistema naudinga žmogui, kuris tikėjimą siekia papildyti argumentuota šiuolaikine mintimi, juolab kad Sri Aurobindo mąstymas remiasi į praktines patirtis, jo sukurta visuotinės jėgos mokykla. Kadangi laisvą pasirinkimą filosofas laiko žinojimo išdava, sampratą taiko dvasiniam gyvenimui pasirengusiems, juo besidomintiems subjektams. Specialus pasirengimas yra būtinas, nes neišmanantis dalyko žmogus negali savarankiškai rinktis doktrinos ar teisingai ja vadovautis gyvenime. Todėl primygtinio ir „pranašaujamo“ pobū-

džio nei visa Sri Aurobindo teorija, nei konkretus blogio problemos sprendimas neturi. Etinis kodeksas, dorovė – tai sukaupta patirtis, kuri yra prasminga ir naudinga mišraus postmodernaus būvio sąlygomis. Sri Aurobindo koncepcija moko, jog Lietuvoje taip pat moralės normos keisti reikėtų ne dirbtinėmis socialinėmis, žmogaus teisėmis (t. y. žmogaus *ego*) paremtomis priemonėmis, bet tik tada, kai jos kyla iš dvasinės būtinybės ir tautai būdingo charakterio bei savasties. Taip pat reikšminga krikščioniškosios mistinės tradicijos patirtis, kuri yra veiksmingas priešnuodis prieš blogio, įsivilkusio į modernias tariamo gėrio (asmeninio ir visuomeninio) formuluotes, transformacijas.

Literatūra ir nuorodos

¹⁹ *Times Literary Supplement*, Jan. 9, 1943.

²⁰ S. K. Maitra, *The Meeting of the East and West in Sri Aurobindo's Philosophy*. Pondicherry: Sri Aurobindo Ashram, 2000, p. 81.

²¹ *Bhagavad-Gītā*. Calcutta: Union Press, 1984, [7.8], p. 321.

²² The Origin of Falsehood and Evil. *Life Divine*, p. 625.

²³ Ten pat.

²⁴ Šv. Kryžiaus Jonas, *Kopimas į Karmelio kalną. Smulkieji raštai*, p. 302.

²⁵ Tą patį teigia šv. Kryžiaus Jonas: „Dvasia nuvalius nuo jos atsitiktinių savybių miglą ir pavaldus, prasiskverbia į dalykų tiesą ir vertę, nes tai yra jos objektas“. Žr. Šv. Kryžiaus Jonas. *Kopimas į Karmelio kalną. Smulkieji raštai*, p. 335.

²⁶ Ten pat, p. 628.

²⁷ Pagal Sri Aurobindo teoriją *ego* ilgainiui turi išnykti ir užleisti vietą tikrajai patybei ir sielinei esybei (dviem dvasios centrums žmoguje, iš kurių pirmasis kosminis, antrasis – individualus). Jo nuomone, vakariečiai painioja *ego* su patybe ir net krikščionių mistikai, pasiekę aukštesnę sąmonę, mano, kad ji išauga iš *ego*. Žr. A. B. Purani, *Evening Talks with Sri Aurobindo*. Puducherry: Sri Aurobindo Ashram, 2007, p. 712.

²⁸ The Origin of Falsehood and Evil, p. 648.

²⁹ Šv. Kryžiaus Jonas, *Kopimas į Karmelio kalną. Smulkieji raštai*, p. 304.

³⁰ Ten pat, p. 122.

³¹ Ten pat, p. 312.

³² The Origin of Falsehood and Evil, p. 655.

³³ *Upanišados*. Vertimas iš sanskrito, paaiškinimai ir įvadinis straipsnis Audriaus Beinoriaus. Vilnius: VAGA, 2006, p. [Yša 12] p. 37.

³⁴ Šv. Kryžiaus Jonas. *Kopimas į Karmelio kalną. Smulkieji raštai*, p. 115.

³⁵ Ten pat, p. 185.

³⁶ *Tamsoj aš leidausi saugi, / pakeitus apdarą, slaptaisiais laiptais – / o sėkme palaiminga! – / tamsoj ir apgobta, / namuos jau buvo stojusi tylą* (Antra knyga, antra giesmė). *Tamsa* – apsivalymas nuo juslinių ir dvasinių pojūčių; *slaptieji laiptai* – tikėjimas; *pakeitus apdarą* – prigimtinė būklė pakeista į antgamtinę; *saugi* – nežinant demonui, nes jam tikėjimo šviesa blogiau už tamsybes. Žr. Šv. Kryžiaus Jono paaiškinimus, p. 159.

³⁷ Ten pat, p. 116.

³⁸ Ten pat, p. 171.

³⁹ Ten pat, p. 165.

⁴⁰ Ten pat, p. 168.

⁴¹ Ten pat, p. 128.

⁴² The Origin of Falsehood and Evil, p. 657.